

PRAWO KONSTYTUCYJNE

Pytania i odpowiedzi

Mirosław Granat

SERIA AKADEMICKA

9. WYDANIE

PRAWO KONSTYTUCYJNE

Pytania i odpowiedzi

Mirosław Granat

SERIA AKADEMICKA

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

9. WYDANIE

Stan prawny na 20 listopada 2018 r.

Wydawca
Agata Jędrasik

Redaktor prowadzący
Paulina Staniszevska-Chudzik

Opracowanie redakcyjne i łamanie
Justłuk

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przystępujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2019

ISBN: 978-83-8160-097-2

9. wydanie

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl
www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	17
Od Autora	23
Rozdział I	
Pojęcie i przedmiot prawa konstytucyjnego	27
1. Co to jest prawo konstytucyjne?	27
1. Prawo konstytucyjne jako gałąź prawa	27
1.1. Uwagi wprowadzające	27
1.2. Geneza i rozwój	30
1.3. Przedmiot	33
2. Prawo konstytucyjne jako nauka prawa	34
Rozdział II	
Ogólna charakterystyka konstytucji	36
1. Co to jest konstytucja?	36
1. Pojęcie konstytucji	36
2. Główne poglądy na konstytucję	38
3. Geneza konstytucji	42
4. Uchwalenie konstytucji	46
5. Materia konstytucji	48
2. Czym charakteryzuje się konstytucja jako akt prawny?	51
1. Najwyższa moc prawna	51
1.1. Uwagi wprowadzające	51
1.2. Zasada konstytucjonalizmu	52
1.3. Zasada domniemania konstytucyjności prawa	55
1.4. Zasada bezpośredniego stosowania konstytucji	57

2. Wykładnia konstytucji	59
3. Budowa konstytucji	63
4. Zmiana konstytucji	65
Rozdział III	
Zasady prawa	70
1. Jak rozumiemy konstytucyjne zasady prawa?	70
1. Pojęcie konstytucyjnych zasad prawa	70
2. Struktura zasad	75
3. Kolidzja zasad	78
4. Wartości konstytucyjne	80
2. Analiza wybranych konstytucyjnych zasad prawa.	
Jakie są ich treść i znaczenie?	83
1. Zasada republikańskiej formy państwa	83
2. Zasada dobra wspólnego	84
3. Zasada demokratycznego państwa prawnego	87
4. Zasada suwerenności narodu	90
4.1. Klasyczne prawo konstytucyjne	91
4.2. Integracja europejska	94
5. Zasada przedstawicielstwa politycznego	100
6. Zasada podziału i równowagi władzy	103
7. Zasada pomocniczości	110
8. Zasada rządów parlamentarnych	112
Rozdział IV	
Wolności i prawa człowieka i obywatela	116
1. Jakie są koncepcje i generacje wolności i praw człowieka i obywatela?	116
1. Koncepcje praw człowieka	116
2. Generacje praw człowieka	117
2. Jakie są ponadnarodowe systemy regulacji praw człowieka?	119
1. System ONZ	119
2. System Rady Europy	120
3. Regulacja praw człowieka w Unii Europejskiej	121

3. Jakie są zasady ogólne wolności i praw człowieka i obywatela?	122
1. Uwagi wprowadzające	122
2. Zasada godności człowieka	123
3. Zasada wolności	128
4. Zasada równości	133
4. Jakie są możliwe ograniczenia w korzystaniu z wolności i praw człowieka i obywatela?	140
1. Uwagi wprowadzające	140
2. Zasada proporcjonalności	140
3. Zakaz nadmiernej ingerencji	143
5. Jak są uregulowane wolności i prawa człowieka i obywatela?	144
1. Podstawowe pojęcia	144
2. Podmioty wolności i praw	145
3. Horyzontalne działanie praw człowieka	146
4. Wolności i prawa osobiste	147
5. Wolności i prawa polityczne	148
6. Wolności i prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne	149
6. Jakie są środki ochrony wolności i praw człowieka i obywatela?	150
1. Uwagi wprowadzające	150
2. Odpowiedzialność odszkodowawcza organu władzy publicznej	151
3. Prawo do sądu	153
4. Skarga do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka	155
7. Jakie są obowiązki obywatelskie?	157
 Rozdział V	
Źródła prawa	158
1. Jakie są podstawy konstytucyjnego systemu źródeł prawa?	158
1. Pojęcie źródeł prawa	158
2. System źródeł prawa	159
2. Jakie wyróżniamy akty prawne powszechnie i wewnętrznie obowiązujące?	162
1. Uwagi wprowadzające	162

2. Konstytucja	163
3. Ustawa	164
4. Rozporządzenia wykonawcze	169
5. Prawo miejscowe	172
6. Akty prawne wewnątrznie wiążące	172
3. Jakie jest miejsce prawa międzynarodowego i prawa europejskiego w systemie źródeł prawa?	175
1. Ratyfikacja umów międzynarodowych	175
2. Umowy międzynarodowe w systemie źródeł prawa	177
3. Miejsce prawa Unii Europejskiej w systemie źródeł prawa	179

Rozdział VI

Prawo wyborcze	181
1. Co należy rozumieć przez pojęcie prawa wyborczego?	181
2. Jakie są zasady prawa wyborczego?	184
1. Uwagi wprowadzające	184
2. Zasada powszechności	185
3. Zasada bezpośredniości	191
3.1. Uwagi ogólne	191
3.2. Głosowanie przez pełnomocnika	193
3.3. Głosowanie korespondencyjne	196
4. Zasada równości	198
5. Zasada proporcjonalności	200
6. Zasada wyborów większościowych	203
7. Zasada tajności aktu głosowania	203
3. Jaka jest organizacja wyborów i jak one przebiegają?	204
1. Zarządzanie wyborów	204
2. Zasady tworzenia okręgów wyborczych i obwodów głosowania	205
3. Organy wyborcze	207
3.1. Uwagi ogólne	207
3.2. Organy stałe	208
3.3. Organy doraźne	211
4. Zgłaszanie kandydatów	212
5. Zasady prowadzenia kampanii wyborczej	215
6. Zasady głosowania	217

7. Zasady ustalania wyników głosowania i wyników wyborów	220
8. Stwierdzanie ważności wyborów	221
9. Uzupełnianie składu Sejmu i Senatu	222
4. Jakie są zasady prawa wyborczego do organów samorządu terytorialnego?	224
1. Organy stanowiące	224
2. Organy wykonawcze	229

Rozdział VII

Referenda i obywatelska inicjatywa ustawodawcza	234
1. Jakie są główne formy demokracji bezpośredniej?	234
2. Jakie są rodzaje referendum ogólnokrajowego?	236
1. Uwagi wprowadzające	236
2. Referendum w sprawach o szczególnym znaczeniu dla państwa	238
3. Referendum w sprawie wyrażenia zgody na ratyfikację umowy międzynarodowej	239
4. Referendum w sprawie zatwierdzenia zmian Konstytucji ..	240
3. Jak zorganizowane jest referendum ogólnokrajowe i kiedy jego wynik jest wiążący i rozstrzygający?	241
4. Jakie są rodzaje referendów lokalnych i zasady ich przeprowadzania?	245
5. Na czym polega obywatelska inicjatywa ustawodawcza? ...	251

Rozdział VIII

Parlament	254
1. Jaka jest struktura parlamentu?	254
1. Zasada dwuizbowości parlamentu	254
2. Status Zgromadzenia Narodowego	257
3. Organy Sejmu i Senatu	259
2. Jakie są tryb i zasady funkcjonowania Sejmu i Senatu?	266
1. Zasada autonomii parlamentu	266
2. Znaczenie prawne regulaminu parlamentarnego	267
3. Kadencja parlamentu	269
4. System permanencji prac parlamentu	272
5. Zasada dyskontynuacji prac parlamentu	273

3. Jaki jest status prawny posłów i senatorów?	275
1. Pojęcie mandatu przedstawicielskiego	275
2. Konstytucyjna regulacja mandatu posła	277
3. Prawa i obowiązki posła i senatora	280
4. Immunitety parlamentarne	284
4.1. Uwagi wprowadzające	284
4.2. Immunitet materialny	285
4.3. Immunitet formalny	286
5. Nietykalność osobista	289
6. Zasady tworzenia klubów i kół	290
4. Jakie są funkcje parlamentu?	292
1. Pojęcie funkcji parlamentu	292
2. Funkcje parlamentu po wejściu Polski do Unii Europejskiej	294
5. Na czym polega funkcja ustawodawcza Sejmu?	298
1. Procedury ustawodawcze	298
2. Etapy drogi ustawodawczej	298
3. Prawo inicjatywy ustawodawczej	299
4. Praca w Sejmie nad projektem ustawy	302
5. Udział Senatu w procesie ustawodawczym	306
6. Znaczenie podpisania ustawy przez Prezydenta RP	309
7. Ogłoszenie ustawy	311
8. Szczególne procedury ustawodawcze	312
6. Na czym polega funkcja kontrolna Sejmu?	315
1. Środki kontroli przysługujące posłom	315
2. Środki kontroli przysługujące komisjom	316
3. Sejmowa komisja śledcza	317
4. Środki kontroli przysługujące Sejmowi	324
5. Kontrola wykonania ustawy budżetowej	326
7. Na czym polega funkcja kreacyjna parlamentu?	327
 Rozdział IX	
Władza wykonawcza. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej ...	334
1. Jaka jest pozycja ustrojowa Prezydenta RP?	334
2. Jakie są zasady wyboru i sprawowania urzędu Prezydenta RP?	341

3. Na czym polegają kontrasygnata i prerogatywy?	344
1. Kontrasygnata	344
2. Prerogatywy	348
4. Jakie są kompetencje Prezydenta RP?	355
5. Jakie są formy odpowiedzialności Prezydenta RP?	359

Rozdział X

Władza wykonawcza. Rada Ministrów i administracja rządowa	361
1. Jakie są tryb powoływania i zasady ponoszenia odpowiedzialności Rady Ministrów?	361
1. Uwagi wprowadzające	361
2. Tryb powoływania Rady Ministrów	362
3. Zasady ponoszenia odpowiedzialności	364
2. Jaki jest skład Rady Ministrów?	366
1. Uwagi wprowadzające	366
2. Prezes Rady Ministrów	366
3. Ministrowie	368
4. Inni członkowie	370
3. Jakie są kompetencje Rady Ministrów?	371
4. Jaki jest ustrój administracji rządowej?	373
5. Jaki jest ustrój prokuratury?	375

Rozdział XI

Samorząd terytorialny	377
1. Jaka jest konstrukcja prawna samorządu terytorialnego?	377
1. Podstawy prawne samorządu terytorialnego	377
2. Konstrukcja prawna jednostek samorządu terytorialnego	379
3. Kompetencje jednostek samorządu terytorialnego	382
4. Mienie jednostek samorządu terytorialnego	385
5. Nadzór nad działalnością jednostek samorządu terytorialnego	386

2. Jak jest sprawowana władza w samorządzie terytorialnym?	387
1. Organy stanowiące i wykonawcze samorządu	387
1.1. Organy stanowiące	387
1.2. Organy wykonawcze	389
2. Mandat radnego	390
3. Akty prawa miejscowego	393

Rozdział XII

Władza sądownicza. Wymiar sprawiedliwości	395
1. Co to jest władza sądownicza i wymiar sprawiedliwości?	395
1. Pojęcie władzy sądowniczej	395
2. Pojęcie wymiaru sprawiedliwości	397
2. Jakie są konstytucyjne zasady ustroju i działania wymiaru sprawiedliwości?	398
1. Jednolitość sądów	398
2. Niezależność sądów	399
3. Niezawisłość sędziów	400
4. Nadzór judykacyjny Sądu Najwyższego	405
5. Udział obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości	408
6. Dwuinstancyjność postępowania sądowego	409
7. Sądowa kontrola działalności administracji publicznej	410
3. Jaki jest ustrój sądów?	411
1. Sąd Najwyższy	411
2. Sądy powszechne	414
3. Sądy szczególne	417
4. Jakie są pozycja i skład Krajowej Rady Sądownictwa?	419

Rozdział XIII

Władza sądownicza. Trybunał Konstytucyjny	426
1. Co to jest kontrola konstytucyjności prawa?	426
1. Pojęcie kontroli konstytucyjności prawa	426
2. Kształtowanie się kontroli konstytucyjności prawa	430
3. Kontrola konstytucyjności prawa w Polsce	434
4. Rodzaje kontroli konstytucyjności prawa	438

2. Jaka jest pozycja Trybunału Konstytucyjnego i jakie są jego kompetencje?	441
1. Pozycja Trybunału Konstytucyjnego we władzy sędowniczej i jego wewnętrzna organizacja	441
2. Wybór sędziów i ich status	443
3. Jakie są kompetencje Trybunału Konstytucyjnego?	449
1. Uwagi wprowadzające	449
2. Kontrola na wniosek	450
3. Pytanie prawne	454
4. Skarga konstytucyjna	455
4.1. Uwagi ogólne	455
4.2. Przesłanki materialne	456
4.3. Przesłanki formalne	458
5. Orzekanie o zgodności z Konstytucją celów lub działalności partii politycznych	461
6. Rozstrzyganie sporów kompetencyjnych	463
7. Stwierdzanie przeszkody w sprawowaniu urzędu przez Prezydenta RP	465
8. Funkcja sygnalizacyjna	466
4. Jaka jest procedura działania Trybunału Konstytucyjnego?	466
5. Jak dzielą się orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego i jakie są ich skutki?	470
1. Uwagi wprowadzające	470
2. Rodzaje orzeczeń	471
2.1. Uwagi ogólne	471
2.2. Wyroki	472
2.3. Postanowienia	475
3. Skutki orzeczeń	476
Rozdział XIV	
Władza sędownicza. Trybunał Stanu	482
1. Na czym polega odpowiedzialność konstytucyjna?	482
2. Jakie są skład i organizacja Trybunału Stanu?	486
3. Jaka jest procedura ponoszenia odpowiedzialności konstytucyjnej?	488

4. Jak działa normatywny model odpowiedzialności konstytucyjnej w praktyce?	491
--	-----

Rozdział XV

Organy kontroli państwowej i ochrony prawa	493
---	-----

1. Jaka jest pozycja ustrojowa Najwyższej Izby Kontroli?	493
---	-----

1. Pojęcie kontroli państwowej	493
--------------------------------------	-----

2. Kształtowanie się kontroli państwowej	494
--	-----

3. Pozycja Najwyższej Izby Kontroli i jej organizacja	496
---	-----

4. Właściwość kontrolna i kryteria kontroli	499
---	-----

5. Postępowanie kontrolne	501
---------------------------------	-----

2. Jaka jest pozycja ustrojowa Rzecznika Praw Obywatelskich i Rzecznika Praw Dziecka?	502
--	-----

1. Utworzenie urzędu Rzecznika Praw Obywatelskich i jego pozycja	502
--	-----

2. Powoływanie i odwoływanie Rzecznika Praw Obywatelskich	504
---	-----

3. Zakres i formy działania Rzecznika Praw Obywatelskich ...	506
--	-----

4. Rzecznik Praw Dziecka	509
--------------------------------	-----

3. Jaka jest pozycja ustrojowa Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji?	509
---	-----

1. Utworzenie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji	509
--	-----

2. Skład Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji	511
---	-----

3. Zadania i tryb działania Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji	513
--	-----

Rozdział XVI

Finanse publiczne	515
--------------------------------	-----

1. Jakie są zasady konstytucyjne finansów publicznych?	515
---	-----

2. Jakie są odrębności uchwalenia, wykonania i treści ustawy budżetowej?	516
---	-----

3. Jaka jest pozycja Narodowego Banku Polskiego?	517
---	-----

Rozdział XVII

Stany nadzwyczajne	520
---------------------------------	-----

1. Jakie są konstytucyjne zasady wprowadzania stanów nadzwyczajnych?	520
---	-----

---

2. Jakie są rodzaje stanów nadzwyczajnych?	522
1. Uwagi wprowadzające	522
2. Stan wojenny	523
3. Stan wyjątkowy	525
4. Stan klęski żywiołowej	526
3. Jakie są ograniczenia wolności i praw człowieka i obywatela w stanach nadzwyczajnych?	529

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

- EKPC – Europejska Konwencja Praw Człowieka (Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności) sporządzona w Rzymie 4.11.1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. poz. 284 ze zm.)
- k.c. – ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2018 r. poz. 1025 ze zm.)
- k.k. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2018 r. poz. 1600 ze zm.)
- Konstytucja – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. poz. 483 ze sprost. i zm.)
- Konstytucja kwietniowa – ustawa konstytucyjna z 23.04.1935 r. (Dz.U. poz. 227)
- Konstytucja marcowa – ustawa z 17.03.1921 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. poz. 267 ze zm.)
- Konstytucja PRL – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy 22.07.1952 r. (Dz.U. z 1976 r. poz. 36 ze zm.)
- k.p.c. – ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1360 ze zm.)
- k.p.k. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1987 ze zm.)
- k.w. – ustawa z 5.01.2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz.U. z 2018 r. poz. 754 ze zm.)

- Mała Konstytucja – ustawa konstytucyjna z 17.10.1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym (Dz.U. poz. 426 ze zm.)
- nowelizacja z 22.01.2010 r. – ustawa z 22.01.2010 r. o zmianie ustawy o Najwyższej Izbie Kontroli (Dz.U. poz. 1482 ze zm.)
- nowelizacja z 11.01.2018 r. – ustawa z 11.01.2018 r. o zmianie niektórych ustaw w celu zwiększenia udziału obywateli w procesie wybierania, funkcjonowania i kontrolowania niektórych organów publicznych (Dz.U. poz. 130 ze zm.)
- pr. prok. – ustawa z 28.01.2016 r. – Prawo o prokuraturze (Dz.U. z 2017 r. poz. 1767 ze zm.)
- p.u.s.p. – ustawa z 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2018 r. poz. 23 ze zm.)
- p.w.u.TK – ustawa z 13.12.2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym oraz ustawę o statusie sędziów Trybunału Konstytucyjnego (Dz.U. poz. 2074 ze zm.)
- regulamin Sejmu – uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z 30.07.1992 r. – Regulamin Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (M.P. z 2012 r. poz. 32 ze zm.)
- regulamin Senatu – uchwała Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z 23.11.1990 r. – Regulamin Senatu (M.P. z 2018 r. poz. 846 ze zm.)
- TFUE – Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 47)
- TUE – Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 13)
- u.d.a.r. – ustawa z 4.09.1997 r. o działach administracji rządowej (Dz.U. z 2018 r. poz. 762 ze zm.)
- u.f.p. – ustawa z 27.08.2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2017 r. poz. 2077 ze zm.)
- u.KRS – ustawa z 12.05.2011 r. o Krajowej Radzie Sądownictwa (Dz.U. z 2018 r. poz. 389 ze zm.)
- u.NBP – ustawa z 29.08.1997 r. o Narodowym Banku Polskim (Dz.U. z 2017 r. poz. 1373)
- u.NIK – ustawa z 23.12.1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli (Dz.U. z 2017 r. poz. 524 ze zm.)

- u.o.p.TK – ustawa z 30.11.2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz.U. poz. 2072)
- u.p.p. – ustawa z 27.06.1997 r. o partiach politycznych (Dz.U. z 2018 r. poz. 580)
- u.r.l. – ustawa z 15.09.2000 r. o referendum lokalnym (Dz.U. z 2016 r. poz. 400 ze zm.)
- u.RM – ustawa z 8.08.1996 r. o Radzie Ministrów (Dz.U. z 2012 r. poz. 392 ze zm.)
- u.r.o. – ustawa z 14.03.2003 r. o referendum ogólnokrajowym (Dz.U. z 2015 r. poz. 318 ze zm.)
- u.RPO – ustawa z 15.07.1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2017 r. poz. 958 ze zm.)
- u.r.t. – ustawa z 29.12.1992 r. o radiofonii i telewizji (Dz.U. z 2017 r. poz. 1414 ze zm.)
- u.SN – ustawa z 8.12.2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. z 2018 r. poz. 5 ze zm.)
- u.s.g. – ustawa z 8.03.1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2018 r. poz. 994 ze zm.)
- u.s.k.ś. – ustawa z 21.01.1999 r. o sejmowej komisji śledczej (Dz.U. z 2016 r. poz. 1024)
- u.s.k.ż. – ustawa z 18.04.2002 r. o stanie kłęski żywiłowej (Dz.U. z 2017 r. poz. 1897)
- u.s.p. – ustawa z 5.06.1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. z 2018 r. poz. 995 ze zm.)
- u.s.s.TK – ustawa z 30.11.2016 r. o statusie sędziów Trybunału Konstytucyjnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1422)
- u.st.woj. – ustawa z 29.08.2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2017 r. poz. 1932)
- u.st.wyj. – ustawa z 21.06.2002 r. o stanie wyjątkowym (Dz.U. z 2017 r. poz. 1928)
- u.s.w. – ustawa z 5.06.1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. z 2018 r. poz. 913 ze zm.)
- u.TK – ustawa z 22.07.2016 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz.U. poz. 1157 ze zm.)

u.TS	– ustawa z 26.03.1982 r. o Trybunale Stanu (Dz.U. z 2016 r. poz. 2050)
u.w.i.u.o.	– ustawa z 24.06.1999 r. o wykonywaniu inicjatywy ustawodawczej przez obywateli (Dz.U. z 2018 r. poz. 2120)
u.w.m.p.s.	– ustawa z 9.05.1996 r. o wykonywaniu mandatu posła i senatora (Dz.U. z 2018 r. poz. 1799)
u.w.RM	– ustawa z 8.10.2010 r. o współpracy Rady Ministrów z Sejmem i Senatem w sprawach związanych z członkostwem Rzeczypospolitej Polskiej w Unii Europejskiej (Dz.U. poz. 1395)

Organy i instytucje

ETPC	– Europejski Trybunał Praw Człowieka
KRRiT	– Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji
KRS	– Krajowa Rada Sądownictwa
MOP	– Międzynarodowa Organizacja Pracy
NBP	– Narodowy Bank Polski
NIK	– Najwyższa Izba Kontroli
NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny
PE	– Parlament Europejski
PKW	– Państwowa Komisja Wyborcza
RE	– Rada Europy
RM	– Rada Ministrów
RPD	– Rzecznik Praw Dziecka
RPO	– Rzecznik Praw Obywatelskich
SN	– Sąd Najwyższy
SO	– sąd okręgowy
TK	– Trybunał Konstytucyjny
TS	– Trybunał Stanu
UE	– Unia Europejska
WSA	– wojewódzki sąd administracyjny
ZN	– Zgromadzenie Narodowe
ZO	– Zgromadzenie Ogólne

Organy promulgacyjne

Dz.U.	– Dziennik Ustaw
M.P.	– Monitor Polski

Oficjalne wydawnictwa z orzecnictwem

OSNAPiUS	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNKW	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa
OTK	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Zbiór Urzędowy
OTK-A	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Zbiór Urzędowy, Seria A

Numery artykułów powoływane bez dodatkowych objaśnień oznaczają artykuły Konstytucji RP.

OD AUTORA

Celem dziewiątego wydania niniejszego podręcznika, tak jak i poprzednich edycji, jest zaprezentowanie w możliwie przystępny sposób przepisów prawa konstytucyjnego, a zwłaszcza Konstytucji RP. Podręcznik ma być pomocny w studiowaniu tego prawa. Przyświecając mi cel, od wielu już wydań tej książki jest, w istocie, ten sam.

Przygotowanie podręcznika do prawa konstytucyjnego staje się coraz trudniejsze. Po pierwsze, z roku na rok zaostrza się konflikt o kształt zasad ustroju Polski. Od czasu ukazania się poprzedniego wydania (październik 2017 r.), prawodawca na mocy ustaw zwykłych zmienił relacje między władzami tak, że władza sądownicza znalazła się bliżej władzy wykonawczej. Niektóre z nowych praw grożą niezależności władzy sądowniczej i jej kwintesencji, jaką jest nieusuwalność sędziów z urzędu. Skutki takich działań sięgają samych podstaw państwa prawnego. Po drugie, widzimy, jak zmienia się wykładnia Konstytucji. Podstawowe pojęcia, których znaczenia byliśmy pewni – takie jak: kadencja, prerogatywa lub niezawisłość sędziów – na gruncie metod wykładni prawa, których nie wolno stosować, zyskują inne znaczenie niż znane nam dotychczas. Nawet mocne i jasne zakotwiczenie w Konstytucji kadencji Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego może być, jak się okazuje, podważone przez ustawę. Jeśli nie jesteśmy zgodni co do znaczenia tego właśnie przepisu Konstytucji, to w istocie otwieramy drogę do podważenia każdego pojęcia konstytucyjnego. Po trzecie, ma miejsce kwestionowanie legalności orzeczeń sądowych przez inne organy państwowe, tak jak w przypadku konfliktu związanego z sądownictwem, w wyniku czego system prawny

staje się mniej pewny. Nowy wątek w prawie konstytucyjnym wiąże się także z występowaniem sądów polskich do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w sprawie ustaw sądowych lub innych jeszcze praw. Fakt ten uświadamia, jak głęboko polskie prawo konstytucyjne wrosło w tkankę europejską, skoro decydować o nim mogą instancje europejskie.

Pewna niezwykłość sytuacji, w jakiej znalazło się prawo konstytucyjne, polega zarazem na tym, że sama Konstytucja z 1997 r. nie uległa żadnej formalnej modyfikacji. Z jednej strony jest prawem najwyższym, mimo iż okazała się bezradna w obliczu jej naruszania. Bywa sprowadzana do „książeczki”, do prawa „przejściowego” lub aktu, który w najlepszym wypadku należy „przewietrzyć”. Z drugiej strony, mimo takiego podejścia, w pewien sposób jednak odżyła, gdyż ludzie zaczęli ją czytać i przywiązywać do niej wagę. Słowo „konstytucja” stało się niezwykle nośne. Sprawą ważną stała się konstytucja rozumiana nie jako konkretny akt, lecz jako najwyższe prawo w państwie, którego nie wolno naruszać z żadnych powodów. Z kolei badacze prawa, praktycy, a nawet sami konstytucjoniści mogą zobaczyć „po co jest konstytucja”. W ostatnich latach odsłoniła się bowiem rola funkcji gwarancyjnej konstytucji, pokazującej jak ważne jest zabezpieczenie praw ludzi i innych podmiotów przed władzą. Widzimy, że konstytucja – ta czy inna – nie jest zestawem gołych przepisów lub abstrakcyjnych regulacji, ale że na pełny obraz tego aktu składa się także praktyka jego stosowania, a czasem i brak poszanowania go. Konstytucjonalizm, w tym również polski, staje się bardziej zrozumiały, jeśli patrzymy nań z perspektywy nie tylko przepisów i norm, ale także z punktu widzenia praktyki przestrzegania konstytucji.

Jaka ma być więc rola podręcznika pisanego w okresie ostrego konfliktu ustrojowego, zmieniania treści ważnych pojęć konstytucyjnych i nieszanowania orzeczeń sądowych? Czas ten jest wyzwaniem dla nauki prawa konstytucyjnego, któremu niełatwo jest sprostać. Praktyka usamodzielniała się i jest słabo związana z nauką prawa. Zresztą nawet gdyby nauka miała rację w tej czy innej kwestii, to i tak nie zmienia to praktyki. Fakt, że praktyka oddaliła się od nauki prawa konstytucyjnego, co podnoszą także studenci podczas zajęć, nie może jednak

zniechęcać nas do studiowania prawa konstytucyjnego. Przesłanką zrozumienia problemów, jakie nawarstwiają się w polskim prawie konstytucyjnym, jest bowiem mówienie o tym, co się dzieje w prawie konstytucyjnym i z prawem konstytucyjnym.

Zmiany w dziewiątym wydaniu podręcznika wynikają w największym stopniu z tego, co właśnie dzieje się z Konstytucją RP i prawem konstytucyjnym. Tak więc oprócz opisanie zmian dotyczących władzy sądowniczej, zwróciłem uwagę na rosnące znaczenie domniemania konstytucyjności prawa. Domniemanie takie, nierównoważone przez działalność sądu konstytucyjnego, w ostatnich latach zyskało na znaczeniu tak bardzo, iż staje się wręcz substytutem konstytucyjności prawa. Zaznaczyłem także zmiany, które zaszły w prawie wyborczym i w ustroju samorządu terytorialnego.

Książka odwołuje się do wykładów z prawa konstytucyjnego, które prowadzę na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Jestem wdzięczny Koleżankom i Kolegom z Katedry Prawa Konstytucyjnego za uwagi zgłoszone do podręcznika, ponieważ ułatwiły mi przygotowanie lepszego wydania tej książki.

Mirosław Granat

Rozdział I

POJĘCIE I PRZEDMIOT PRAWA KONSTYTUCYJNEGO

1. Co to jest prawo konstytucyjne?

1. Prawo konstytucyjne jako gałąź prawa

1.1. Uwagi wprowadzające

Prawem konstytucyjnym nazywamy zespół norm prawnych, które regulują podstawy ustroju politycznego i gospodarczego państwa oraz prawa człowieka. Są to normy zawarte nie tylko w konstytucji, ale nawet w ustawach zwykłych i w innych aktach prawnych, o ile odnoszą się do ustroju politycznego i gospodarczego państwa. Jest to właściwe (szerokie) określenie prawa konstytucyjnego.

A. W przeszłości, na przełomie XIX i XX w., posługiwano się pojęciem prawa konstytucyjnego ograniczającym się tylko do konstytucji. Prawo konstytucyjne sprowadzało się do „prawa konstytucji”. Wąskie rozumienie prawa konstytucyjnego – wyróżnione w związku ze szczególną materią i formą konstytucji – współcześnie byłoby niewystarczające. Ustrój państwa regulują także inne przepisy, np. zawarte w ustawach lub przepisy prawa europejskiego. „Prawo konstytucji” funkcjonowało we Francji w okresie IV Republiki (1946–1958). Jeśli ktoś mówił wówczas we Francji o prawie konstytucyjnym, to miał na

myśli przepisy o systemie organów państwowych zawarte w konstytucji z października 1946 r. Rozróżnianie „prawa konstytucji” i „prawa konstytucyjnego” nie było także obce nauce anglosaskiej. Obecnie traktowanie prawa konstytucyjnego tylko jako zespołu przepisów zawartych wyłącznie w konstytucji, względnie w ustawach o randze konstytucyjnej, ma znaczenie historyczne. Będziemy więc posługiwać się szerokim rozumieniem prawa konstytucyjnego.

Nazwa „prawo konstytucyjne”, stosowana na oznaczenie zespołu norm prawnych dotyczących podstaw ustroju państwa i praw człowieka, jest przyjęta w większości państw europejskich (np. *constitutional law*, *droit constitutionnelle*, *diritto costituzionale*). Charakterystyczne jest to, że nawet w Rosji używa się obecnie określenia „prawo konstytucyjne” (zamiast „prawa państwowego”), które było tradycyjne dla tamtejszej doktryny. Przy „prawie państwowym”, któremu odpowiada *Öffentliches Recht*, pozostaje jednak nauka niemiecka, w której przedmiot tego prawa, stosownie do nazwy, jest ujęty w szeroki sposób.

B. W Polsce i w Europie na oznaczenie prawa konstytucyjnego używano jeszcze innych nazw, a mianowicie „prawo państwowe” i „prawo polityczne”. Pod tymi nazwami krył się w istocie spór, o którym wspominałem wyżej, tj. o zakres prawa konstytucyjnego oraz o charakter jego norm. Nazwę „prawo państwowe” stosowano w Polsce zarówno w okresie międzywojennym (1918–1939), jak i po II wojnie światowej. W Polsce międzywojennej kategorię „prawo państwowe” upowszechniał Z. Cybichowski. W okresie po II wojnie światowej terminem „prawo państwowe” posługiwali się m.in. K. Grzybowski, S. Rozmaryn i A. Burda. Autorzy ci przyjmowali, że prawo państwowe jest częścią prawa obowiązującego w państwie, która dotyczy podstaw ustroju politycznego i gospodarczego państwa. Przedmiot prawa państwowego *sensu stricto* był w istocie podobny do przedmiotu prawa konstytucyjnego, jakim posługujemy się obecnie. W znaczeniu szerokim pojęcie prawa państwowego było typowe dla podejścia marksistowskiego. Oznaczało bowiem całość norm prawnych obowiązujących w danym państwie. Było więc tożsame z porządkiem prawnym. Pojęcie to było odpowiednie w zasadzie dla każdej gałęzi prawa, gdyż każda z nich była „państwowa”.

Nazwą historyczną na oznaczenie prawa konstytucyjnego jest także „prawo polityczne”. Nazwę tę wywodzą od podtytułu dzieła J.J. Rousseau *Umowa społeczna* (1762), który brzmiał: *Zasady prawa politycznego*. Używano jej w Europie w XIX w. i w pierwszej połowie XX w. W Polsce W. Komarnicki uważał ten termin za właściwy do analizy ustroju politycznego państwa, dlatego że miał wyrażać specyficzne właściwości norm konstytucji (ich nasycenie polityką). Przedmiotem prawa konstytucyjnego było określenie ustroju państwa. W istocie termin ten był powiązany z rozumieniem „polityki” jako całości wiedzy o państwie. Z. Cybichowski odrzucał z kolei termin „prawo polityczne”, gdyż utrudniał on odróżnienie prawa od polityki i sprawiał wrażenie, jakoby prawo miało specjalny kontakt z polityką.

Terminy „prawo państwowe” i „prawo polityczne” na oznaczenie norm prawa konstytucyjnego, z dzisiejszej perspektywy, wydają się archaiczne. Przypominam je jednak dlatego, że, po pierwsze, ułatwiają wyjaśnienie, jak obecnie rozumiemy prawo konstytucyjne. Po drugie, polscy konstytucjonaliści, w okresie międzywojennym, jak i po II wojnie światowej, przeszli w istocie tę samą drogę w wytyczaniu granic prawa konstytucyjnego, tj. od jego wąskiego rozumienia (jako prawo konstytucji) do ujęcia prawa konstytucyjnego jako przepisów określających podstawy ustroju politycznego i gospodarczego państwa. Po trzecie, spór o wąskie lub szerokie ujęcie prawa konstytucyjnego zarówno dotyczył przedmiotu tego prawa, jak i odbijał się w sporach o jego nazwy.

C. Jak określić miejsce prawa konstytucyjnego w systemie prawa? Nie jest to proste, gdyż charakter tego prawa się zmienia. Jeśli prawem konstytucyjnym są tylko przepisy dotyczące ustroju państwa, to w sposób dość naturalny wydaje się ono należeć do **prawa publicznego**. Znajduje się wówczas w prawie publicznym, obok takich gałęzi, jak prawo międzynarodowe, prawo administracyjne, prawo karne. Jeśli prawo konstytucyjne obejmuje także relację między państwem a człowiekiem i obywatelem, a tak jest w istocie, to zyskuje ono także pewien wymiar prywatności i nie mieści się ściśle w przegródkach „prawo publiczne” i „prawo prywatne”. Problem z dokładnym „zlokalizowaniem” naszej gałęzi prawa pokazuje ewolucję tego, co było

Mirosław Granat – profesor doktor habilitowany nauk prawnych, pracownik Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; sędzia Trybunału Konstytucyjnego w latach 2006–2016; specjalizuje się w zakresie zasad Konstytucji RP, sądowej kontroli konstytucyjności prawa oraz prawa parlamentarnego.

Publikacja powstała na podstawie wykładów z przedmiotu prawo konstytucyjne prowadzonych na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Jej dziewiąte wydanie uwzględnia najnowsze problemy w stosowaniu Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Wśród nich warto wymienić:

- zmiany dotyczące relacji pomiędzy władzami sądowniczą i wykonawczą,
- rosnące znaczenie domniemania konstytucyjności prawa,
- nowelizację prawa wyborczego oraz ustroju samorządu terytorialnego.

Podręcznik został napisany przez praktyka, który ukazuje działanie prawa konstytucyjnego w realiach ustrojowych. W książce zawarte są nie tylko rozważania na temat niezmiennych fundamentów prawa konstytucyjnego, lecz także komentarz dotyczący zmian instytucjonalnych. Autor wykorzystuje w tym zakresie zarówno doświadczenie wykładowcy prawa konstytucyjnego, jak i niedawną praktykę sędziego Trybunału Konstytucyjnego.

Przejrzysty układ treści w postaci pytań i odpowiedzi, jak również liczne tabele i aktualne tezy z orzecznictwa mają ułatwić Czytelnikom przyswojenie zawartego w książce materiału.

Podręcznik jest przeznaczony dla studentów kierunków prawniczych i administracyjnych, aplikantów oraz wszystkich zainteresowanych problematyką prawa konstytucyjnego.

LEXOTEKA
więcej niż podręcznik

Poszukaj pozostałych podręczników
dostępnych online

www.lexoteka.pl

9 788381 600972 W09P01

ISBN 978-83-1600-097-2

9 788381 600972

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45, FAX 22 535 80 01

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUPER.PL

WWW.PROFINFO.PL

CENA 69 Zł (W TYM 5% VAT)